

Нюор 2 2018

Тенгиз аскерчи
КСАНАЛАНЫ ЗАХАР

6+

ISSN 0207 - 6543

ДУНИЯ ТЕНГИЗИНДЕ ЗАХАР АТЛЫ ТАУЛУ УЛАН...

**БАЙРЫМ АЙНЫ 23-Ю –
АТА ЖУРТНУ КЪОРУУЛАЧУНУ КЮНЮДЮ**

Къоруулачуну кюню...
Да бармыды Ата журт-
ха чынтты жигит уланла
ёсдюрген ата-анадан уллу
къоруулачу?! Огъары Жемталада
жашагъан Ксаналаны Келлетни жашы
Хусей бла Къайгъырмазланы Махти-
ни кызы Фатимат юч улан ёсдюрген-
диле.

Ючюсю да Огъары Жемталаны
школунда окъугъандыла.

Ючюсю да аскерчиле...

Ючюсю да тенгизчиле – моряк-
ла...

Захар «Александр Шабалин»
деген уллу десант кемеле 16 жыл
къуллукъ этеди. Ата журтубузну
тынчлыгъын къоруулай...

Альберт – «Адмирал Куз-
нецов» деген айтхылы кемеле
– 10 жыл...

Азамат – Балтий
флотда – 5 жыл...

Бу суратда сиз
Захарны кёресиз.
Захар 1984 жыл
туугъанды. Къул-

лукъ этген кемеси бла бир жылда...
Кишилиги ючюн да, Къыйыны ючюн
да, Адмирал Кузнецов атлы орден-
ле бла саугъаланганды. Ол санда –
2017 жыл Кронштадта «Деменгили
тенгиз парадха къатышханы ючюн»
деген майдал бла да. Алагъа иш кёл-
люлюк, аскерчилик хунер ата-бабадан
келгенди. Къарт аппалары Махти Ата
журт урушда – бармакъ басар жер
къалмай, топ-окъ элек этген Сталин-
град, Новороссийск сермешледе Ата
журтубузну жигитча къоруулагъанды.
Аны орденли, майдаллы сураты кёз
туураларында болуп, алай ёсгендиле.
Ата-баба жигитлиги Ата журтну сюер-
ге кёллендиреди. Къарындашла къул-
лукъ этген айтхылы аскер кемеледе
«Балкария» деген сёзню билмеген
бири жокъду. Суймеген да. Жашла
алай къуллукъ этедиле. Аперим!

«НЮР»

КЪУЛИ Къайсын

БЁРЮ

Мен чыкъдым кече,
Мал жыртыр ючюн,
Жокъ менден кючлю,
Жокъ менден тишли!

Къарыулу хорлар,
Къарыусуз жияр!
Мен – кючлю бёрю,
Жетгеним ёлюр!

Къар жаугъан кече
Барды, бар кючюм.
Мен къоркъур жан жокъ,
Токъ болурма, токъ.

Хар тутхан – онглу,
Хар жыкъгъан – онглу,
Хар жулкыгъан – онглу,
Бар журтха – онглу!..

Аллайды жашау.
Ол къаллыкды сау:
Онгузну ашап,
Ким чыкъса бошап.

Мен чыкъдым жолгъа,
Айтмайма жалгъан:
Онгузну жетип,
Ашадым этин!

Олду, ол жашау,
Олду, ол ашау.
Мен – бёрю, бёрю,
Къарыусуз ёлюр!

Жырдырып къарны,
Мен чыкъдым кече,
Токъ болур къарным,
Жокъ менден кючлю!

– Бар сенден кючлю!
Бар сенден тишли!
Ол сени къууар,
Кючлюге кюч бар!

Кёп чыкъдынг кече,
Хар неге бар чек!
– Мен къоркъур кибик
Кимсе?
– Эрттенлик!

– Мен бёрю, бёрю,
Эрттенлик, кери!
Жокъ менден кючлю,
Жокъ менден тишли,
Мен болурма токъ!

– Бар сенден кючлю,
Бар сенден тишли!
– Кимсе сен а?
– Окъ!

ШАУАЛАНЫ ХАСАННГА – 80 ЖЫЛ

Шауаланы Исмайылны жашы Хасан бюгюнлюкде малкъар адабиятны жолун ызлагъан жазыучуларыбыздан бириди. Ол Кёнделенде туугъанды, ёсген Орта Азияда этгенди; аны тёлюсюнде кёплеча, ачлыкъ-жалангачлыкъ, ёксюзлюк, сыныкълыкъ да сынагъанды. Алай ол, къадарына ёчюкленип къалмай, окъуугъа жан атып, бийик билим алгъанды. «Таукел тау бузар» деген нарт сёз да, баям, Хасан кибик таукеллиги, итиниулюгю да болгъан жигитле ючюн айтылады халкъыбызны ичинде къалыубаладан бери. Халкъыны белгили уланы болур чекге Хасан, айхайда, ол халларыны юсю бла жетишгенди.

Кёп болмай республикада Шауаланы Хасанны 80-жыллыгын белгилегендиле. Биз да «Нюрню» атындан ол саулукълу, узакъ ёмюрлю болурун, аны жангы китабы чыгъарын ашыгъып сакълагъан окъуучуларын къууандырыр кибик, энтта кёп китапла жазарыгын суйюп, жашау жолуна, тутхан ишине да алгъыш этебиз. Ол, тамата къауумгъа жазгъаныча, сизге – сабийлеге да – сейир чыгъармала жазар деп умутлубуз.

ШАУАЛАНЫ Хасан

ХАМИТНИ ЖИГИТЛИГИ

Мен гитче заманымда бир жашчыкъны жигитлигини юсюнден хапар эшитгенме. Аны манга аппам айтхан эди – атамы атасы Аслан эфенди. Ол заманда аппама, баям, жюз жылгъа жуукъ бола эди. Алай тири адам эди. Чалгъы чалгъанын, мал кютгенин кёймагъан акъсакъал.

1942 жылда немис фашистле, Кавказгъа жетип, Малкъар таулагъа кирдиле. Бизде партизан отрядла къуралдыла. Ала, душманны сауут-саба сакъланган складларын кюйдюрюп, солдатларын, офицерлерин жесир этип, уллу сермешле бардырып турдула.

Аллай кюнлени биринде Хамит деген хасаниячы жашчыкъ, душманнга къажау кюрешге къатышыр мурат бла, агъачха ташайып кетди. Умуту уа партизанлагъа тюберге эди. Айлана, жюрюй, кёп къыйналды. Ахырында партизанлагъа тюбеди. Душман бла таукел демлеширин айтды.

Онжыллыкъ жашчыкъны хапарына тынгылагъан партизанлада кюлген да, сейир этген да болду. Алай Хамитни оюму жетген кишини оюмуна ушагъанын бары да эследиле.

Партизан къауумну таматасы Асхат Хамитни кеслерине алыргъа айтханда уа, жашчыкъ къууанч сагъатлы болду. Сора кеслерини элде тохтагъан фашист

гарнизонну юсюнден командирге толу хапар берди. Душманни адам санын, сауут-сабаларын къалайда тутханларын да билдирди.

Экинчи кюн командир ётгюр партизанладан бири – Хамбийни кесине чакъырды.

– Ингирде сен Шауаланы Хамитчик бла бирге тасхагъа барлыкъса, – деди. – Элде агъач къыйырларында тургъан фашистледен Хамитни хапары барды. Жолну ол кёргюзтюрюкдю. Алайды да, танг атхынчы, фашистледен бирлерин былайгъа тапдырыгъа керексиз.

Хамит немисли аскерчиледен экиси-ючюсю кюн сайын, агъач ичинден чыгъып, арба бла элден азыкъ ташычуларын, жюрюген жолларын да уста биле эди. Эки тасхачы да танг аласында жетер жерлерине келип тохтадыла. Экиси да чырпылада букъдула. Кёп заман да озгунчу, душман солдатла, арбаларын да аш-азыкъдан толтуруп, элден къайтып келе тургъанларын тасхачыла шарт эследи.

– Сен былайдан тепме, – деди Хамит Хамбийге. – Мен тас болгъан ийнегибизни излеген сылтау бла алларына чыгъайым да, ушакъгъа тыяйым. Сен а, жашыртын кел да, ол арбаны арт жанында олтургъанны тунчукъдур. Арба башчыны бла атлыны уа, илишаннга саллыгъынгы айт да, къоркъут. Агъач ичинде ала «дып» деяллыкъ туююлдюле.

Хамит, таягъын да имбашына салып: «Къашха!» «Къашха!» – деп, агъач ичинден ийнеклерини атын айта чыкъды. Атлы немисли автоматын арсарсыз Хамитге бурду. Ачыуланып, кеси тиллеринде бир затла айтды.

Хамит анга эс бурмады. Кеси кесине мурулдап, жол бла энишге, ала таба баргъанлай турду. Немисли бютюн къаты чамланды. Аладан бири орусча жаркъмалады да, Хамит не адам болгъанын, не айланнганын сорургъа кюрешди. Жашчыкъ да къолу-башы, сёзю бла да не айланнганын ангылатды. Сора фашистле, бир бирге къарап, аясуз кюлдюле.

Тюз да ол кезиучюкде, арбаны арт жанында олтургъан немисли кёз туурадан думп болуп къалды. Хамбий аны ауузундан, боюнундан да бирча сермеп алып, арба тюбюне сугъуп, тунчукъдурду. Хамбий, ол немислини ушкогун да алып, арбагъа минди. Атлы, къоллары бла бир затла кёргюзте, Хамит бла ушакъ этеди, арбачы да алагъа къарап кюледи. Хамбийни уа эслемейдиле. Жигит партизан, арбачыны да тунчукъдургъандан сора, секирип, жерге тюшдю да, атны жүгенинден къаты тутуп, ушкогун душман аскерчини кёкюрегине тутуп тохтады. Ол, абызырагъандан болур эди, автоматын къолундан тюшюрюп, эки къолун ёрге кётюрдю...

Хамбий да, Хамит да, атны аш-азыкъдан ауур жюклеп, солдатны да, къолларын артына байлап, штабха сюрюп келдиле...

Ол Хамитни жигитликлеринден бири эди. Элдилери уа аны атын эм ариу орамларындан бирине атагъандыла...

БОТТАЛАНЫ Рита жарашдыргъанды.

«АШХАНАНЫ» КЪОНАГЪЫ

Мокъаланы Гюлнара «Ашхана сына» кеп болмагъанлай белгили жырчыбыз Холамханланы Къайсынны къонакъгъа чакъыргъанды. Тереде болгъаныча, ары аналары бла бирге хунерли сабийчикле да келгендиле.

Къайсын таулу ашарыкъланы эте тургунчу, сабийле ариу ана тиллеринде Къули Къайсынны, Отарланы Керимни, Зумакъулланы Танзиляны, Ёлмезланы Мурадинни, Бегиляны Абдуллахны назмуларын шатык окъугъандыла. Андан сора жырчы Къайсынны суратын да ишлегендиле.

Жюрекни къуандыргъан бир шарт – бу сабийле, бири къалмай, ана тиллеринде селешедиле. Мен билеме: бу ариу тёлю, ишексиз, ёсюп уллу болса, миллетибизни атын иги бла айтдырлыкъды.

Биз да Гюлнарагъа бла Къайсыннга ыспас сёлзени къызгъанмай айтдыкъ. Келген сабийлеге уа «Нюр» журналны саугъаладыкъ.

САБАНЧЫЛАНЫ Арипа

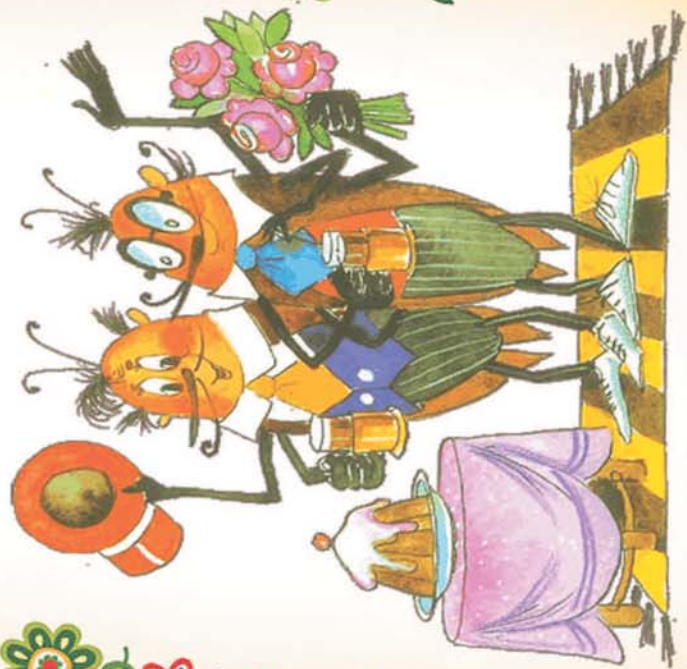

Корней Чуковский

ЧИБИНКАЙ-ЧИБАРИЙ

Орусчадан
Ёлмезланы Мурадин
кёчюргенди

Чибинкайды Чибарий,
Жыйрыгы алтын дарий.
Тапада ойнай, чапды,
Бир багыр ахча тапды.

Базарга барды очукь,
Самовар алды очукь.

«Таракъан да, гумлжук да, келгиз,
Мен шай бла сыйлайым!»

Таракъан жыйын жетеди,
Шай ичип, зауукь этеди.

Татлыханчыкыла уа –
Татлыханчыкыла уа
Ичдиле сюття кыюп,
Сора ойналга, тоюп:
Бюгон, бюгон Чибинни
Кыуанчлы конюдю!

Бюрчеле да кирдиле,
Чурукыла келтирдиле.
«Ой, кыарачыгыз бери,
Алтындан – кепилгери!»¹

Балжыя² ынна да
Кыуанып жетеди,
Ол барысына да
Бал саугъа этеди...

¹ Кепи – застёжка.

² Балжия – бал чибин.

Гёбелек бла бир тап
Тепседи, мыйыкь сылап,
Жуулгдар жуулгдауукь.
Ма зауукь десенг – зауукь!

Халкь уллу кыуанч этеди –
Чибинчик эрге кетеди
Алп батыр да, пелиуан да,
Махтаулгу да Ургуйгъа!

Бюрчечиг а, Бюрчечик
Кёр, нечикди, ой, нечик!
Кыызадан-кыза барады,
Бир чётгеди, бир турады:

«Татлыханчыкыла,
Ариужанчыкыла,
Тара-тара-тара-тара-
таракъанчыкыла!»

«Оппа, соппа!» дер да,
Той-оюн этер да,
Халкь тепсер тангнга дери!
Сиз да жетигиз бери!
Бюгон, бюгон Чибинни
Кыуанчлы конюдю.

Жетдиле кьобузчула,
Жетдиле да буздула
Шошлукьну: кынна-кынна,
Тепседи саскы ынна.
Даурбас а дангырдайды,
Дёнгордейди:
«Хайда, тепсе, хайда, хайда!
Хайда!» – дейди.

Чибинчик да кирпичдейди,
Ургуйчукъ бла тепсейди.
Чарыкъла уа - лап-луп!
Чурукъла уа - дап-дуп!

Кюеле да, каскала да,
Жилтенле да, саскыла да:
«Эйле, не заукъду!» - дейле,
Аламат ариу тепсейле.

Мюйюзлю кьамыжакъла уа,
Бай, базыкъ да мыжыкъла уа
Бёрклерин булгъай баралла,
Ташкёмюрча, дум кьаралла.

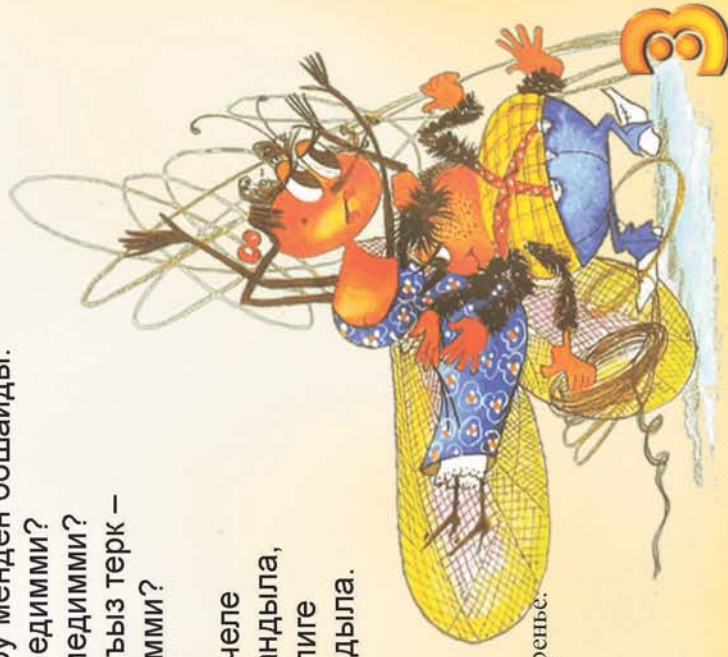
Гёбелек кока уа
Къайнатма¹ ашамайды.
Къанаты окъа уа
Кюзгюден бошамайды.

Алайлай бир къарттакай
Губучукъ,
Алайлай бир жуттакай
Гудучукъ

Чибарийчикни тутду,
Ой, жанын кьурутду.
Сюйреди да кетди ташагъа,
Ашаргъа.

«Багъалы кьонакъларым, ой, хайда,
Чабыгъыз: Губу менден бошайды.
Мен май бермедимми?
Мен шай бермедимми?
Ой, кьутхарыгъыз терк –
Ариу кёрмедимми?»

Бюрчеле-мюрчеле
Бек кьоркъгъандыла,
Къууушша, жепиге
Терк букъгъандыла.

¹ Къайнатма – варенье.

Таракчанчыкыкыла уа,
Кыамыжакчыкыкыла уа,
Бирер мюйюшге гузаба кыысылгыткандыла,
Бирер тешикте дыгалас сугьулгыткандыла,
Кезден-кыулаккыдан ташайгыткандыла,
Шошайгыткандыла.
Бирчиги да солгумайды, тепмейди.
Урушур, тойюшюр кыайгы этмейди.

Сенгирчуге уа секирди да –
Чак, чук, чок,
Губудан кыача кирди да –
Чак, чук, чок,
Кепюрчюк туюбуне кыутулду,
Шум болду.

Ол кыанич а эрининми жалайды,
Чибинни кыолчугьтун-бутчугьтунму байлайды,
Жан аурутмай, жютю тошлеринми кыадайды?
Чибинни жарасы уа кыанайды, кыанайды.
Губукчан а эмеди, эмеди кыанын,
Бусагыат чыгыарлыккыды жанын.
Чибинчик кыычырады, жылп-таралып,
Жаналгычы а кюледи, анга аралып.

Алайлай а, алайлай,
Батырлыккы жырын жырлай,
Учыгытындан чыгылып,
Ургуйчуккы жетеди.
Мюйюшню чыраккычыгы
Жал-жарыккы этеди.

«Эй, мурдар, кыайдаса, чыкы!
Чыккы, сермешейик ачыккы!»
Кыылычын жылгытыратып,
Губуга чабады.
Чапраккылай кыалгытыратып,
Ол башын чагады.

Сора Чибиннге кыайтып
Сепешди, былай айтып:
«Мен зултмучуну жойдум,
Мен аны туурап кыойдум!
Энди уа, узат да кыол,
Ийнагытым, жаным да бол!»

Кыурт-кыумурсхала да бирча
Жырлагла, дунья билпирча:
«Ургуйгыга махтау, махтау –
Хорланнганды жау!»

Жилтенге¹ кыуандыла,
Отчуккылача жандыла.
Керчю бир, кыалай заууккыду,
Керчю бир – нечик!

«Жюзаяккыла, чабыгыыз,
Чабыгыыз да, табыгыыз
Макыамчы тойчуланы:
Тепсеген этебиз!»

¹ Жилтен – жылгытыраууккы
кыамажаккычыккы (светличок)

КЪРАЧАЙДАН – МАЛКЪАРГЪА

ХУБИЙЛАНЫ Назир

СЕНИ СЮЕМЕ, КЪАР

Сени сюеме, къар:
Шекерча акъса, акъ.
Сени сюеме, къар:
Айранча акъса, акъ.

Сени сюеме, къар:
Сен – чыммакъ къушча, акъ
Сени сюеме, къар:
Ана сютюча – акъ.

КЕЧЕРУКЪЛАНЫ Байдымат

ЖАШЧЫГЪЫМ

Кётюреди башчыгъын.
Даж этеди жашчыгъым,
Даж, даж, дажчыгъым...
Акъыллыса, эсинг бар,
Мен тутмайым, кесинг бар!

«НЮРНЮ» алтын кюбюрчеги

ДАУЛАШ

Иебиз къайсыбызны бек сюеди деп, ат да, ит да, ийнек да, даулашыргъа кългъандыла бир кюн.

– Мени, – дегенди ат, – мен аны сабанын сюреме, отунун, биченин ташыйма, кесин да сыртыма миндирип жюрютеме. Менден бек кимни сюерикди?!

– Угъай, – дегенди ийнек. – Иебиз мени бек сюеди. Мен аны юйюрюн кечиндиреме. Мени сютюм бла жашайдыла.

– Экигизден да мени бек сюеди, – дегенди ит, – аны юйюн, ырысхысын, мюлкюн сакълагъан менме!

Бу даулашны эшитип тургъан иелери айтханды:

– Хей, шуёхларым, къоюгъуз керексиз даулашны. Сиз ючоюгъуз да керексиз манга. Хар биригизни да кеси жеригизде сюеме.

Тас этгенди чарыгъын
Дженни,
Не этсин жиямай да
Энни?
Чарыгъын а тирменчи
Тапханды,
Чарыгъын а тирменде
Тартханды.
Ун этип кьойгъанды!

Самуил МАРШАК

ДЖЕННИ

БЕГИЙЛАНЫ Абдуллах
кёчюргенди

САБИЙЛИК ДУНИЯСЫНДАН

– Жашчык, кытайын, санга ненча жыл болады? – деп сорады бир ынна Муслимчикге.
– Манга бироздан сегиз жыл боллукъду. Бу-сагыатда уа манга юч жыл болады.

– Сени гитче кыарнашчыгынг селеше билемиди?
– Ол анга керек туююлдо. Бир жыля-гъанлай, не айтырын барыбыз да ангылап кыоябыз.

Эки жылы да толмагъан
Газаланы Муслим ахчаны иги
санай билгени ючюн, сёзсюз,
банкада ишлерикди.

Алты жылчыгы толгъан **Гуртуланы Амина**
сейир ариучукъду. Дагъыда аны кыолдан чемер-
лиги устазланы окъуна сейирсиндиреди. Кеси
да уллу болса, белгили дизайнер боллукъду.

– Сен кимни бек сюесе, Амина? Атангымы, анангымы?
– Айтмайма!
– Сора нек?
– Атамы жанына тиерге сыймейме!

– Ана, бизни устазыбыз атны кыаллай болгъанын билмейди.
– Кыалай?!
– Дерсде атны суратын ишлегенме да, ол а манга: «Бу
неди?» – деп соргъанды.

ГАШПОЛАНЫ Аминат.

**«НЮРНЮ» 1-чи (2018) САНЫНДА БАСМАЛАННГАН
СЁЗБЕРНИ ЖАУАБЫ**

ЭНИНЕ: 3. Тас. 5. Мал. 6. Хабаз. 7. Халат. 9. Чам. 10. Лох.
ЁРЕСИНЕ: 1. Шах. 2. Жаз. 4. Салам. 5. Марал. 7. Хан. 8. Токъ.

СЁЗБЕР

Багъалы шуёхларыбыз! Бу сёзбер, кёресиз, башха тюрлюрекди. Ичинде тарихлени (цифрлени) орунуна харфла салыныпдыла. Сёзберни жауаплары да бериледи. Сиз аланы, сёзберде бары да тюз окъулурча, ариу толтуругъуз.

**БИЛМЕГЕН БИЛГЕНЛЕГЕ СОРУГЪУЗ.
СОРГЪАН АЙЫП ТЮЙЮЛДЮ. БИЛМЕГЕН АЙЫПДЫ.**

Азыкъ

Ауукъ

Къабакъ

Къазыкъ

Къалакъ

Къары

Къаты

Къатыкъ

Къоду

Къозу

	КЪ		КЪ	КЪ				КЪ	
			КЪ			КЪ			
	КЪ								КЪ
	КЪ								КЪ
			КЪ			КЪ			
	КЪ		КЪ	КЪ				КЪ	

Къонакъ

Къошакъ

Къулакъ

Къумукъ

Къурукъ

Къууукъ

Къылыкъ

Къырыкъ

Оракъ

Ышыкъ

Ежемесячный литературно-художественный журнал для детей «НЮР» («Соет») № 2-2018 г.

Выходит с января 1982 года
На балкарском языке

Учредитель:
Государственное казённое учреждение Кабардино-Балкарской Республики «КБР-Медиа»

И.о. главного редактора
А. А. САБАНЧИЕВА

Редколлегия:
А. БЕГНЁВ
М. БЕШПАНОВ
Т. БИТГИРОВА
Ж. ГУЗЕЕВ
Ф. МАМАЕВА
А. МИШАЕВА
М. ОЛЬМЕЗОВ

Оформление
И. АККИЗОВОЙ

Компьютерный набор и верстка
А. БОЗНЕВОЙ

Свидетельство о регистрации ПИ № ТУ07 - 00124 от 11.01.2018 г.
Управление Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по КБР.

Подписано в печать 15.02.2018 г.
Выход в свет 27.02.2018 г.
Формат 60x90 1/8
Бумага мелованная
Гарнитура литературная
журнальная рубленая
Печать офсетная
Усл. кр.-отт. 8.
Усл. печ. л. 2.
Уч.-изд. л. 2,7.

Тираж 2075 экз.

Заказ № 160

Индекс 73908

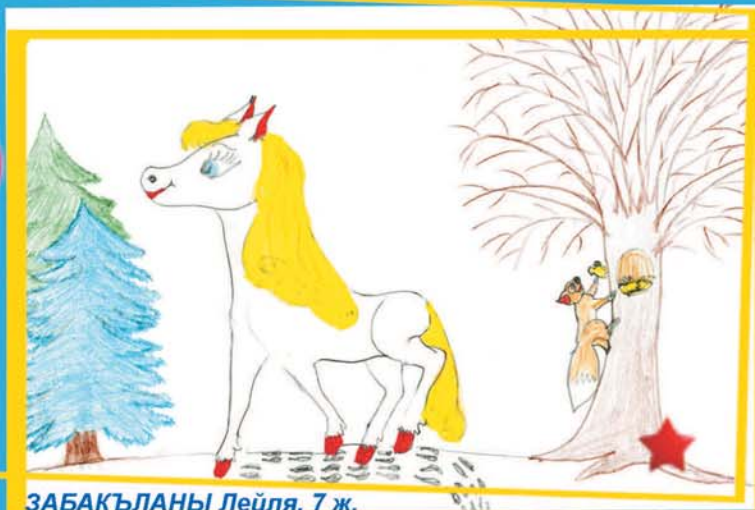
Стоимость одного номера по подписке через ФГУП «Почта Россия» – 13,87 руб.; за 6 месяцев – 83,22 руб.

Адрес редакции: 360017, г. Нальчик, пр. Ленина, 5.
Тел.: 42-37-27; 42-14-19.
aripa.sabanchieva@mail.ru

Адрес издателя: 360017 г. Нальчик, пр. Ленина, 5. ГКУ «КБР-Медиа». Дом печати.

Отпечатано в типографии ООО «Тетраграф» 360000, КБР, г. Нальчик, пр. Ленина, 33

Отпечатано в полном соответствии с качеством предоставленного электронного оригинал-макета.

ЗАБАКЪЛАНЫ Лейля, 7 ж.

БЕЧЕЛЛАНЫ Алийхан, 7 ж.

ЗАБАКЪЛАНЫ Лейля, 7 ж.